

פרדס השבוע

הרב דוד שושנה שליט"א

פרשת בשלח
שבת שירה
טז שבט תשפ"א

אחריו מה שהוא אומר. במאי קמפלגי, רבי עקיבא סבר לאמר אמילתא קמיינתא, ורבי אליעזר סבר, לאמר אכל מילתא ומילתא, ורבי נחמיה סבר, ויאמרו, דאמרו כלהו בהדי הדדי, "לאמר" דפתח משה ברישא.

בשלח: לחם מן השמים

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא: (טז, ד). וזכרת את כל הדרך אשר הולכך ה' אלקיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותו אם לא:

וענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יהיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יהיה האדם: (דברים ח, ב-ג). שבת שבתון הוא לכם וענייתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם (ויקרא כג, לב)

מובא במסכת יומא (עב, ב):

דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן [ביום כיפור] ענוי ונאמר להלן [לגבי המן] ענוי מה להלן ענוי רעבון אף כאן ענוי רעבון.

וצריך להבין מה היה הרעבון והנסיון בירידת המן, וכך שואל האברבנאל (שמות טו, כב):

השאלה הח' באמרו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא כי מה הנסיון שינסה אותם בתת אליהם לחם לאכול דבר יום ביומו והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה וגו' וזה היה חסד גדול לא נסיון:

ומתוך בהמשך (טז, ט):

ואמר שיצא העם ולקטו דבר יום ביומו להזהירם שלא יחשבו לעשות מהמן סחורה ועושר וגניזה אלא שיצא העם ולקטוהו דבר יום ביומו כי הוא מזון ניתן כפי הצורך וההכרח ואינו נקנה בהשתדלות ולא בחריצות ועמל אלא בחסד עליון ולכן יודו לה' חסדו ויאמרו ברוך ה' יום יום והנה אמר בלקיטתו יום יום למען אנסנו הילך בתורתך אם לא להגיד שצוה בזה כדי שיוודו בהשגחתו בכל יום ויום ויכירו בנסיון שהוא דבר מושגח מאתו בפרט ויבטחו בו תמיד ועיניהם אל ה' ישברו לתת אכלם בעתו יבטחו בו ולא ישכחוהו. ויש מפרשים למען אנסנו הילך להרגילם בשמירת מצותיו אך ה"א הילך בתורתך לא תתישב היטב. והותרה בזה השאלה הח'.

וכתב הרמב"ן (דברים ח, ב):

וזכרת את כל הדרך וגו'. יאמר כי תוכל לדעת שיש בעשיית המצות טובה שלמה ולא יהיה צדיק נעזב ומבקש לחם כי השם מפרנס אותך במדבר במעשה נס גדול בעבור לכתך אחר מצותיו וכבר פירשתי בפרשת המן (שמות טז, ד) טעם למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותיו אם לא כי היה נסיון גדול להם שלא ידעו עצה לנפשם ויכנסו במדבר הגדול לא מקום לחם ואין בידם כלום מן המן אבל ירד דבר יום ביומו וחס השמש ונמס וירעבו אליו מאד וכל זה עשו לשמור מצות השם ללכת כאשר יצוה והשם היה יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם אבל הביאם בנסיון הזה כי ממנו יודע שישמרו מצותיו לעולם.

המן הוא ענין של אמונה ובטחון, כמו שכתוב במכילתא (ויסע, ב):

"דבר יום ביומו". מי שברא יום, ברא פרנסתו. מכן היה רבי אליעזר המודעי אומר: כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר: מה אוכל למחר? הרי זה מחסר אמונה, שנאמר: (שמות טז, ד) "למען אנסנו, הילך בתורתך, אם לא."

כתוב בנפש החיים (שער א פרק ט):

והנה דור המדבר שוכו להיות מאוכלי שלחן גבוה לחם מן השמים דבר יום ביומו. ושמתם לא בלתה מעליהם. ולא היו צריכים לשום עסק פרנסה בעולם כלל. לד"ה לא מקרו עושין רצונו של מקום אא"כ היו מסתכלין כלפי מעלה ביושר גמור ומשעבדין את לבם רק לתורה ועבודה ויראתו ית"ש יומם ולילה לא ימוש מפיהם דברים ככתבן ממש בלי נטות אל הצד כלל אף שעה קלה לעסק פרנסה. וכמאמרם ז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן. [...]

א. בשלח: ביזת הים

ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשיתו כי שלחנו את ישראל מעבדנו: ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו: (יד, ה-ו) ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים: (טו, כב)

מובא בילקוט שמעוני (פרק יד, ה):

ואת עמו לקח עמו. לקחן בדברים, אמר להן דרך מלכים להיות מנהיגים בסוף וחילותיהם מקדימים לפניהן, אני אקדים לפניכם, שנאמר (להלן פסוק י) "ופרעה הקריב". דרך מלכים להיות בוזין לעצמן ונוטלין חלק בראש, אני אשוח לכם בבזה. שנאמר "אחלק שלל", ולא עוד אלא שאני פותח לכם אוצרות של כסף ושל זהב ומחלק לכם, לכך נאמר ואת עמו לקח עמו, לקחם בדברים.

וכתוב ברש"י (טו, כב):

ויסע משה. הסיען בעל כרחם, שעטרו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם בים, וגדולה היתה ביזת הים מבזת מצרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף (שיר השירים א, יא) לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם:

והמקור במכילתא (בא, ג):

"תורי זהב נעשה לך", זו בזת הים. "עם נקודות הכסף", זו בזת מצרים.

בשלח: שירה

ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים להרבה ויבקעו המים: (יד, כא) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: (טו, א)

מסביר האברבנאל (יד, א):

והנה בחר הקב"ה להחריב ולהמית הנשאר למצרים באופן הנפלא הזה לפי שהוא יתברך לקיים שבועתו אשר נשבע לאבות יצא דבר מלכות מלפניו להרבות את זרעם ולהוציאם ממצרים ולהעלותם אל ארץ טובה ורחבה וראה שהיה העם היוצא ממצרים בזוי ושסוי חלש ואין לבוא אל גוים היושבים בארץ המה ועריהם היו חזקים מאד וכמאמר משה אדונינו (דברים ט, א) שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן לבא לרשת גוים גדולים ועצומים ממך ערים גדולות ובצורות בשמים וגו' ומפני זה היה הדבר קשה מאד כפי טבעם ולכן היה החסד האלקי לעשות בפרעה ובמצרים מכה בלתי סרה מפורסמת לכל האומות באופן שלשמעם תצלנה אזניהם ורגזו וחלו מפניו.

כי הנה בנס קריעת ים סוף נכבשה כל ארץ כנען לפני ישראל וכמו שנאמר בשירת הים נחית בחסדך עם זו גאלת שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת אז נבהלו אלופי אדום וגו' נמוגו כל יושבי כנען וגו' עד יעבור עמך ה' וגו' וכן אמרה רחב הזונה (יהושע ב, ט) ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם. הנה אם כן מלבד שהיתה טביעת המצריים כפי שורת הדין מפני השלכת ילדי בני ישראל ביאורי מצרים היתה חכמה גדולה מהי"ת להפחיד ולאיים כל יושבי כנען כדי שיכבשו לישראל בנקלה והותרה בזה השאלה הה'.

כתוב בילקוט שמעוני (טו, א):

בו ביום דרש רבי עקיבא, אז ישיר משה ובני ישראל, שאין תלמוד לומר לאמר, מלמד שהיו ישראל עונין אחריו של משה שירה על כל דבר ודבר כקורין את ההלל. רבי נחמיה אומר, כקורין את שמע ולא כקורין את ההלל. דרש רבי עקיבא, בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה, וכיצד אמרו שירה, כגדול המקרא את ההלל והן עונין אחריו ראשי פרקים, משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', משה אמר כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה' וכו'. רבי נחמיה אומר, כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחלה והן עונין

מותאם ונערך עם השלמת מקורות ע"י בנו יונתן יוסף, מתוך שיחתו השבועית של הרב בצרפתי.

לקבלת השיחה ב M או ב WhatsApp : A0583245820@gmail.com או באתרים לדעת ודרשו

ולכן בעת קריעת ים סוף. אמר הוא ית' למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. ר"ל **דבדידהו תליא מלתא**. שאם המה יהיו בתוקף **האמונה והבטחון** ויסעו הלוח ונסוע אל הים סמוך לבם לא יירא. **מעוצם בטחונם** שודאי יקרע לפניהם. אז יגרמו ע"ז **התעוררות למעלה** שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם.

ומסביר **החובות הלבבות** (שער הבטחון,א):
הבטחון מנוחת הנפש, ותועלותיו בו בתורתו:

מהם מנוחת נפשו וביטחונו על אלוקיו יתברך: כמו שהעבד חייב לבטוח על אדוניו, מפני שאם איננו בוטח באלוקים בוטח בוולתו.ומי שבוטח בוולת ה', מסיר האלוקים השגחתו מעליו ומניח אותו ביד מי שבטח עליו. ויהיה כמי שנאמר בו (ירמיהו ב,יג) כי שתים רעות עשה עמי עזבו מקור מים חיים, לחצוב להם בארות בארות נשברים וגו'.

ואמר (תהלים קו,כ) וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב.

ואמר הכתוב (ירמיהו יז,י) **ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו**.

ואמר (תהלים מ,ה) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב. ואמר (ירמיהו שם,ה) **ארור הגבר אשר יבטח באדם** ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו.[...]

אך **מהות הביטחון** הוא **מנוחת נפש הבוטח**, ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו, **שיעשה הטוב והנכון** לו בעניין אשר יבטח עליו, כפי יכולתו ודעתו במה שמפיק טובתו.

אם שכחנו שם אלקינו ונפרש כפינו לא-ל זר: הלא אלקים יחקר זאת כי הוא ידע תעלמות לב: כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה: עורה למה תישן אדני-י הקיצה אל תזנח לנצח: למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצנו: כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו: קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך: (תהילים מד,כא-כז)

רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו: (תהלים לב,י)

כתוב **בספר העקרים** [רבי יוסף אלבו בנושא עיקרי האמונה] (מאמר ד,מו):
ואחר שזכר שבח אומת ישראל בהיותם סובלים הצרות ועול הגלות לאהבת השם יתברך, הזכיר התרעומות שהיה מתרעם על השם יתברך דרך תפלה, ואמר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה, עורה למה תישן ה', כלומר אף אם נסכול כל אלו הצרות לאהבתך כל עוד נפשנו בנו, מכל מקום כאשר עליך הורגנו כל היום עד שנחשבנו כצאן טבחה, איך תוכל להתאפק על זה ולהחריש, עורה למה תישן ה' ולמה פניך תסתיר ממנו, ואף אם תשכח ענינו ולחצנו, מכל מקום כאשר שחה לעפר נפשנו ודבקה לארץ בטננו, שאנו בתכלית הדלות והשפלות, קומה עזרתה לנו ופדנו, לא בעבורנו אלא למען חסדך, כי מדרך החסד להמשך על הבוטחים בשם, אמר הכתוב והבוטח בה' חסד יסובבנהו, כלומר **אף אם אינו ראוי מצד עצמו, מדרך הבטחון להמשיך חסד חנם על הבוטחים בשם:**

בשלח: חרב

ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב:(יז,יג)

מובא **בפני דוד** (פירוש על התורה ממרן **החיד"א**):

פי' הרב הקדוש מהרח"ו וצ"ל (בכתב יד) כי הנה **העמלקים היו מכשפים ומלחשים לחש וחוברים** חבר כדי לנצח לישראל ולכן **יהושע** ג"כ **הזכיר השמות הקדושים** וביטל מה שהיו חוברים ולוחשים בפיהם וענין זה נקרא פי"י חר"ב הפך פ"י חב"ר שלהם לכן לא נאמר ויהרוג אלא **ויחלוש** שהוא מלשון **וילחוש** דאתווי דדין כאתוי דדין ולכן אמרו בספר הזוהר שהוא מלשון חולש על גוים:

ב.והמים להם חומה

ויבאו בנְיֵי יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹךְ הַיָּם בַּיַּבְשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיַּמִּינֵם וּמִשְׂמָאלֵם:(יד,כב)

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיַּבְשָׁה בַּתּוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיַּמִּינֵם וּמִשְׂמָאלֵם:(יד,כט)

מובא **בילקוט שמעוני** (יד,כט):

ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. והיו מלאכי השרת תמהין לומר בני אדם עובדי עבודה זרה מהלכים ביבשה. ומנין **שאף הים נתמלא עליהן חמה**, שלמעלה הוא אומר והמים להם חמה חמה כתיב. ומי גרם להם להנצל, מימינם ומשמאלם. מימינם, בזכות התורה שהן עתידין לקבל, שנאמר (דברים לג,ב) "מימינו אש דת למו". ומשמאלם, זו תפלין. דבר אחר, מימינם, זו מזוזה, ומשמאלם, זו תפלין.

שואל **הכלי יקר** (יד,כב):

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה. כאן הקדים תוך הים ליבשה ובסמוך אמר בהפך זה ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, גם כל הפסוק ההוא מיותר, וכאן נאמר והמים להם חומה מלא בוי"ו, ובסמוך נאמר חמה חסר בלא וי"ו.

ובילקוט (בשלח רלח) מסיק שהוא לשון אף וחימה לפי שהיו ישראל נתונים בדין

אם להנצל או אם להטבע עם המצרים, ועל פי דרך זה נוכל לומר שהיו בישראל כיתות כיתות על הים, **מקצתם צדיקים מקצתם קטני אמונה** כנח שנאמר בו (בראשית ו,ז) מפני מי המבול. שלא נכנס בתיבה עד שדחקוהו מי המבול, והנה **הטובים מישראל** באו תיכף אל הים באמצעיתו **אע"פ שלא ראו היבשה** עדיין מכל מקום האמינו בה' **ובאו אל תוך הים ואח"כ ראו היבשה** ולהם היו המים לחומה להגין בעדם, אבל הפחותים בנים לא אמון במ הלכו תחילה ביבשה כי לא האמינו באלקים ע"כ לא נכנסו אל תוך הים עד שראו תחילה היבשה ולהם היו המים חימה עזה כי היו נתונים בדין אם להנצל או להטבע, ומטעם זה נאמר למעלה ויבאו להורות שמיד בבואם נכנסו אל הים קודם שראו היבשה, ולמטה נאמר הלכו כי אע"פ שראו היבשה מ"מ לא האמינו עד שהלכו תחילה ביבשה ואח"כ נכנסו גם אל תוך הים.

וי"א שבבואם לים, היינו בכניסתם היו צדיקים גמורים לכך נאמר אצלם חומה מלא, אמנם כאשר הלכו על שפתו השני ממרים היו עם ה' שנאמר (תהלים קו.ו) וימרו על ים בים סוף. כי אמרו כשם שאנחנו עולים מצד זה כך יעלו המצרים מצד אחר, על כן היו להם המים לחימה וקצף כאמור.

ובאותו דרך מתרצים בשם **הגאון מוילנא**, שהפסוק הראשון מתייחס לאנשים שנכנסו לים בחירוף נפש, דוגמת נחשון בן עמינדב, כשעוד היה במצב של "ים" לפני שנהפך ליבשה, ורק אח"כ נהפך ליבשה (ולכן כתוב "בתוך הים ביבשה", קודם ים ואח"כ יבשה). לעומת זאת הפסוק השני, מתייחס לאנשים שהיו קטני אמונה, ולא נכנסו עד שיידאו שהים הפך ליבשה (ולכן הקדים שם הכתוב את ה"יבשה"). ממילא מובן גם מדוע נאמר "חמה" רק בפסוק השני, כי על אנשים חסרי אמונה אלה התעורר הקטרוג, ולא על מוסרי נפשם מהסוג המתואר בפסוק הראשון.

ונותן הגר"א עוד תירוץ, שעיקר החימה על בני ישראל הייתה **משום פסל מיכה**, שעבר עמהם בים, כידוע על פי חז"ל (ומעיר הגר"א, שהפסל עצמו נעשה רק בימי השופטים, אך מכל מקום מחשבת הע"ז הייתה אצל מיכה כזר). ומיכה היה משבט דן, שהלך אחרון (שהרי היה "מאסף לכל המחנות", כידוע). ועל פי זה, מיושבים היטב כל ההבדלים בין הפסוקים: הפסוק הראשון (פסוק כב) מתייחס לתחילת הכניסה לים (שאז שבט דן טרם הספיק להיכנס, שהרי היה המאסף) ולכן נאמר "בתוך הים, ביבשה", דהיינו, החלק הקדמי של העם כבר בים, והאחורי עדיין ביבשה. והואיל ושבט דן לא נכנס, טרם התעורר הקטרוג, ולכן נאמר "חומה" ולא "חמה". ואילו הפסוק השני מתייחס למצב מאוחר יותר, שבו החלק הקדמי בעם כבר עלה ליבשה, והחלק האחורי בים (ולכן נאמר "ביבשה, בתוך הים", החלק הראשון ביבשה והחלק האחורי עדיין בים), ונמצא ששבט דן (שהיה כאמור מאחור, כמאסף) היה בים, ואז התעורר הקטרוג נגד הצלתם מן הים, מחמת פסל מיכה (ולכן נאמר "חמה").

ולגבי מיכה מובא **בסנהדרין** (קא,ב):

מיכה **שנתמכרך בבנין** ומה שמו שבע בן בכרי שמו.

ומסביר **רש"י**:

נתמכרך בבנין. של מצרים שנתנוהו בבנין במקום לבנה כדמפרש באגדה שאמר לו משה להקב"ה אתה הרעות לעם הזה שעכשיו אם אין להם לבנים **משימיני בנייהם של ישראל בבנין** אמר לו הקב"ה **קוצים הם מכליין** שגלוי לפני אילו הם חיים היו רשעים [גמורים] ואם תרצה תנסה והוציא אחד מהן הלך **והוציא את מיכה**. ל"א נתמכרך עסק בבנין עד שנעשה מך כדאמרינן (סוטה יא,א) כל העוסק בבנין מתמסכן.

ומובא בהמשך (סנהדרין קג,ב):

מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר כל העובר ושב אל הלויים, ועבר בים צרה והכה בים גלים (זכריה י,יא) א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה.

וכותב **רש"י**:

זה **פסלו של מיכה**. כשכתב משה את השם והשליכו על נילוס להעלות ארונו של יוסף **בא מיכה ונטלו בהחבא** והיינו דכתיב ועבר בים צרה כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר מיכה עמהם שבידו השם לעשות העגל ל"א מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו ישראל הים.

וכן מובא **במדרש תנחומא** (כי תשא,יט):

ויש אומרים: שמייכה היה שנתמכרך בבנין, מה שהציל משה מן הלבנים. נטל הלוח שכתב עליו משה, עלה שור, כשהעלה ארונו של יוסף. השליכו לתוך הכור בין הנומים, ויצא העגל גועה כשהוא מקרטע. התחילו אומרים: אלה אלהיך ישראל.

רבי אלימלך מליז'נסק מתרץ 'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים" אחרי שבני ישראל הלכו "בתוך הים ביבשה" (בפסוק הראשון) והמים היו להם לחומה מימינם ומשמאלם - ראו משהו ענק מכל צד שלהם. מאז אפילו כשהיו הולכים "ביבשה", במקום רגיל ופשוט, הם עדיין הכירו את גודל החסד (שיכולים ללכת בתוך היבשה) והודו לבורא **כאילו הם עדיין היו "בתוך הים"**. (וזה רמוז במילה החסרה, כלומר אפילו שיש "חומה" חסרה מסביבם הם עדיין מחשיבים את עצמם כבתוך הים).

לאחר שבני ישראל הלכו בתוך הים ביבשה, רק אז הם הבינו שגם כשהולכים ביבשה, זה כמו ללכת בתוך הים. כל עוד הולך האדם ביבשה, הוא חושב שזה הטבע, בים יא אפשר ללכת וביבשה כן אפשר ללכת. לאחר שראו שהקב"ה מייבש את הים והופכו ליבשה, הבינו כולם שהכל זה ענין של **השגחה פרטית**, שגם כשאתה הולך בתוך היבשה, זה כמו בתוך הים, ואין הבדל, תמיד אתה בידיו של הקב"ה.